

## ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

**Esas sayısı:1980/19**

**Karar sayısı:1980/48**

**Karar günü:3/7/1980**

**Resmi Gazete tarih/sayı:3.11.1980/17149**

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askerî Mahkemesi.

İTİRAZIN KONUSU : 1/3/1926 günlü, 765 sayılı Türk Ceza Yasası'nın, 10/6/1949 günlü, 5435 sayılı Yasa ile değişik 163. maddesinin dördüncü fıkrasının Anayasa'ya aykırılığı savıyla iptali istemidir.

### I-OLAY:

Bir hanın duvarına "İŞÇİNİN HAKKINI ŞERİAT VERİR -AKGENÇ" sözcüklerini yazarken gece bekçilerince yakalanan sanık hakkında açılan kamu davasında, Türk Ceza Yasası'nın uygulanacak 163. maddesinin dördüncü fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ilişkin askeri savcı tarafından ileri sürülen sav, Mahkemece ciddî görülerek sözü edilen fıkranın iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulmasına 15/11/1979 gününde karar verilmiştir.

### III- METİNLER:

A) 1/3/1926 günlü, 765 sayılı Türk Ceza Yasası'nın itiraz konusu fıkrayı içeren değişik 163. maddesi:

"MADDE 163- Lâikliğe aykırı olarak, Devletin içtimaî veya iktisadî veya siyasî veya hukukî temel nizamlarını, kısmen de olsa dinî esas ve inançlara uydurmak amacıyla cemiyet tesis, teşkil, tanzim veya sevk ve idare eden kimse iki yıldan yedi yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

Böyle cemiyetlere girenler veya girmek için başkalarına yol gösterenler altı aydan aşağı olmamak üzere hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Dağılmaları emredilmiş olan yukarıda yazılı cemiyetleri, sahte nam altında veya muvazaa şeklinde olsa dahi yeniden tesis, teşkil, tanzim veya sevk ve idare edenler hakkında verilecek cezalar üçte birden eksik olmamak üzere artırılır.

LAİKLİĞE AYKIRI OLARAK, DEVLETİN İÇTİMAÎ VEYA İKTİSADÎ VEYA SİYASÎ VEYA HUKUKÎ TEMEL NİZAMLARINI, KISMEN DE OLSA DİNÎ ESAS VE İNANÇLARA UYDURMAK AMACIYLA VEYA SİYASÎ MENFAAT VEYA ŞAHSÎ NÜFUZ TEMİN VE TESIS EYLEMEK MAKSADIYLA DİNÎ VEYA DİNÎ HİSSİYATI VEYA DİNCE MUKADDES TANILAN ŞEYLERİ ALET EDEREK HER NE SURETLE OLURSA OLSUN PROPAGANDA YAPAN VEYA TELKİNDE BULUNAN KİMSE BİR YILDAN BEŞ YILA KADAR AĞIR HAPİS CEZASIYLA CEZALANDIRILIR.

Yukarı ki fıkroda yazılı fiil yayın vasıtalarıyla işlendiği takdirde verilecek ceza üçte birden yarıya kadar artırılır.

Yayım yeri veya yayım vasıtası veya yayım konusu bakımından az zarar umulan hallerde faile altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

**B) Dayanılan Anayasa kuralları:**

1-Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Başlangıç'ının ilgili ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümleri:

"Bütün fertlerini, kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde millî şuur ve ülküler etrafında toplayan ve milletimizi, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak millî birlik ruhu içinde daima yüceltmeyi amaç bilen Türk Milliyetçiliğinden hız ve ilham alarak ve;

"Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesinin, Millî Mücadele ruhunun, millet egemenliğinin, Atatürk Devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahip olarak;

İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukuki ve sosyal temelleriyle kurmak için;"

2- Anayasa'nın 2., 11., 12., 19., 20., 33., 153. ve 154. maddeleri "II Cumhuriyetin nitelikleri:

MADDE 2- Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir."

"II Temel hak ve hürriyetlerin özü, sınırlanması ve kötüye kullanılmaması.

MADDE 11- (20/9/1971 günlü, 1488 sayılı Yasa ile değişik) Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, Cumhuriyetin, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile veya Anayasanın diğer maddelerinde gösterilen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak, ancak kanunla sınırlanabilir.

Kanun, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz.

Bu Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, insan hak ve hürriyetlerini veya Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayırımına dayanarak, nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kasdı ile kullanılamaz.

Bu hükümlere aykırı eylem ve davranışların cezası kanunda gösterilir."

"III Eşitlik.

MADDE 12- Herkes, dil ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz."

"VI Düşünce ve inanç hak ve hürriyetleri,

a) Vicdan ve din hürriyeti.

MADDE 19- (20/9/1971 günlü, 1488 sayılı Yasa ile değişik) Herkes, Vicdan ve dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Kamu düzenine veya genel ahlâka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmayan ibadetler, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse, dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz.

Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, iktisadî, siyasî veya hukuki temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla, her ne suretle olursa olsun, dinî veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtan gerçek ve tüzel kişiler hakkında, kanunun gösterdiği hükümler uygulanır ve siyasî partiler Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır."

"b) Düşünce hürriyeti.

MADDE 20- Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlarını söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir.

Kimse, düşünce ve kanaatlarını açıklamaya zorlanamaz." "d) Cezaların kanunî ve şahsî olması; zorlama yasağı.

MADDE 33- Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilinden dolayı cezalandırılmaz.

Cezalar ve ceza tedbirleri ancak kanunla konulur.

Kimseye, suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Kimse, kendisini veya kanunun gösterdiği yakınlarını suçlandırma sonucu doğuracak beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsîdir.

Genel müsadere cezası konulamaz."

"I Devrim kanunlarının korunması.

MADDE 153- Bu Anayasa'nın hiçbir hükmü, Türk toplumunun çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini koruma amacını güden aşağıda gösterilen Devrim kanunlarının, bu Anayasa'nın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamaz ve yorumlanamaz:

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;

2. 25 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisası hakkında Kanun;

3. 30 Teşrinisâni 1341 tarihi i ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Şeddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına dair Kanun;

4. 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru tarafından yapılacağına dair medenî nikâh esası ile aynı Kanunun 110 uncu maddesi hükmü;

5. 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelminel Erkamın Kabûlü hakkında Kanun;

6. 1 Teşrinisâni 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Kanun;

7. 26 Teşrinisâni 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi lâkap ve Unvanların Kaldırıldığına dair Kanun ;

8. 3 Kânunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bâzı Kisvelerin Giyilemeyeceğine dair Kanun"

"II. Diyanet işleri Başkanlığı.

MADDE 154- Genel idare içinde yer alan Diyanet işleri Başkanlığı özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir."

#### IV- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 15. maddesi uyarınca, Şevket Müftügil, Ahmet H. Boyacıoğlu, Osman Tokcan, Rüştü Aral, Ahmet Salih Çebi, Muammer Yazar, Âdil Esmer, Nihat O. Akçakayalıoğlu, Hüseyin Karamüstantikoğlu, Kenan Terzioğlu, Necdet Darıcıoğlu, İhsan N. Tânyıldız, Bülent Olcay, Yılmaz Aliefendioğlu ve Yekta Güngör Özden'in katılmalarıyla 13/3/1980 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

#### V- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin rapor, başvurma kararı, itiraz konusu yasa hükmü, ilgili Anayasa kuralları, bunlara ilişkin gerekçeler ve öteki yasama belgeleri incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

İtiraz yolunda başvuran Mahkeme, Türk Ceza Yasası'nın 163. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan "Lâikliğe aykırı olarak, Devletin içtimaî veya iktisadî veya siyasî veya hukukî temel nizamlarını kısmen de olsa dini esas ve inançlara uydurmak amacıyla .....propaganda yapmayı veya telkinde bulunmayı" cezalandıran hükmün, salt lâikliğe aykırı sayılan düşüncelerin açıklanması ve savunulmasını yasaklayıp telkin ve propaganda yapılmasını yaptırıma bağlayarak düşüncenin özüne dokunmakla, Anayasa'nın 11., 19. ve 20. maddelerine, İçerdiği kavramların açık ve duru olmamasıyla değişik uygulamalara yol açtığından, Anayasa'nın 33. maddesine aykırı düştüğünü, ayrıca Yasa Koyucunun dinsizlik propagandasını yasaklamamasını, eşitsizlik yarattığından, Anayasa'nın 12. maddesine aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Bu savlar, Anayasa maddeleri sırasına göre ele alınıp irdelenecektir.

Ancak, öncelikle, İtiraz konusu fıkranın yapısını kısaca gözden geçirmekte yarar vardır:

Türk Ceza Yasası'nın 163/4. maddesinin yukarda belirtilen hükmü, lâiklik ilkesine bağlı olarak, iki eylemi yasaklamıştır. Bunlar, "propaganda" ve "telkin" dir. Fıkranın birinci bölümüne göre, propaganda ya da telkin, lâikliğe aykırı olarak, Devletin sosyal, ekonomik, siyasal ya da hukuksal temel düzenlerinden birisinin, bir bölümünü bile olsun, dinsel ilke ve inançlara uydurmak amacını gütmeyecektir; bunlara aykırı propaganda ve telkinin her türlü ve biçimi

yasaklanmıştır. Fıkranın ikinci bölümü de, siyasal çıkar ve kişisel etkenlik sağlamak için, yine lâikliğe aykırı olarak dini, dinsel duyguları, dince kutsal tanınan şeyleri araç kılarak yapılacak propaganda ve telkini yasaklamaktadır. Görülüyor ki fıkra, tümüyle "lâikliği" korumayı amaçlamakta ve lâikliğe aykırı davranışların ceza hukukundaki yaptırımını oluşturmaktadır.

Nitekim, Anayasa'nın vicdan ve din özgürlüğüne ilişkin 19. maddesinin beşinci fıkrasında gösterilen durumlar, ayrı sözcüklerle de olsa, Türk Ceza Yasası'nın 163/4. maddesinde yer almaktadır. Türk Ceza Yasası'nın 163/4. maddesinde tanımlanan suçun maddi ve manevî öğeleri Anayasa'nın 19/5. maddesindekilerin koşutu olup, Anayasa'nın 19. maddesinde geçen "istismar, kötüye kullanma, yasak dışına çıkma ve kışkırtma" sözcükleri Türk Ceza Yasası'nın 163/ 4. maddesindeki "propaganda ve telkini" kapsamaktadır. Anılan Anayasa hükmünde, yasaklanan eylemlerin yaptırımının yasada gösterileceği de açıkça belirtilmiştir. Bu bakımdan, itiraz konusu hükmün, dayanağı durumundaki Anayasa'nın 19. maddesine aykırılığı savının kabulüne olanak yoktur.

Şunu da belirtmek gerekir ki, Anayasa'nın 2. maddesi "lâiklik" ilkesinin kurallaştığı bir temel özelliğini taşımakta ve bu maddede Cumhuriyetin nitelikleri sayılırken, değişmezliği 9. maddenin güvencesine bağlanan düzen ana çizgileriyle ortaya konulmaktadır. Lâiklik ilkesini benimseyen Cumhuriyet, hukukun lâikliğini sağlamış, böylece Devlet bağımsız ve yansız bir hukuk kurumu olarak çağdaş ve uygar yapısını bulmuştur. Böylece lâikliğin Anayasa'nın 2. maddesiyle, temel kural durumunda siyasal ve hukuksal yaşamda geçerli bulunması, lâikliği koruyan Türk Ceza Yasası'nın 163. maddesini Anayasa'mızın 2. maddesinin doğal ve zorunlu bir sonucu durumuna getirmektedir.

Anayasa'nın 12. maddesi, yasa önünde eşitlikte "... din ve mezhep ayrımı" gözetilmeyeceğini buyurmaktadır. Bundan amaç, yasa karşısında, kişinin dini ve mezhebi ne olursa olsun, yasa kuralının ayırimsız uygulanmasıdır. Devlet, din konusundaki inancına bakmaksızın, yurttaşla eşit davranacak, yan tutmayacaktır. Lâik devletin hukuksal yükümlülüğü de budur. Bu nedenle, lâiklik ilkesini koruyan Türk Ceza Yasası'nın 163/4. maddesinin, Anayasa'nın anılan ilkeye saygınlık sağlayan 12. maddesine aykırı yönü yoktur.

İtiraz konusu fıkranın Anayasa'nın 20. maddesine aykırı olduğu savına gelince: Anayasa'nın 20. maddesi, genel olarak düşünce özgürlüğünü korumakta, güvenceye bağlamaktadır. Düşüncenin açıklanması da bu kapsam içindedir. Ancak Anayasa'nın 19. maddesinin "her ne suretle olursa olsun", diyerek getirdiği sınırlama ve yasaklamayı içeren özel hükmü karşısında, bu maddenin kapsamına giren durumlarda 20. maddedeki genel hüküm gözetilemez. Başka bir anlatımla, anayasal düzenimiz bakımından önemine yukarıda değinilen lâikliği koruyup sürdürmek için düşünce özgürlüğünün sınırlanması, bizzat Anayasa'nın uygun bulunduğu bir düzenlemedir. Anayasa Koyucunun zorunlu gördüğü bu düzenlemenin de düşünce özgürlüğüne aykırı bir yanı bulunduğu ileri sürülemez. Bu nedenle, itiraz konusu hükmün, Anayasa'nın 20. maddesine aykırı olduğu ve düşünce özgürlüğünün özünü zedeleyerek Anayasa'nın 11. maddesine de aykırı düştüğü yolundaki savlar yerinde bulunmamıştır.

Son olarak, Türk Ceza Yasası'nın 163/4. maddesindeki "lâikliğe aykırı olma", "Devletin içtimaî ve iktisadî veya siyasî veya hukukî temel nizamları" kavramlarının, açık ve duru olmayıp görüş ayrılıklarına yol açtığı, bu durumun da Anayasa'nın 33. maddesinde yer alan "cezaların yasallığı" kuralına aykırılığı savı da, anılan kavramların uygulama ve öğretide yeterli açıklıkla belirlenmiş bulunması bakımından, yerinde görülmemiştir.

Bütün bu nedenlerle, yerinde görülmeyen itirazın reddine karar verilmelidir.

Yekta Güngör Özden, ek gerekçe yazma hakkını saklı tutarak, bu sonuca katılmıştır.

**SONUÇ:**

1/3/1926 günlü, 765 sayılı Türk Ceza Yasasının 10/6/1949 günlü, 5435 sayılı Yasa ile değişik 163. maddesinin itiraza konu edilen dördüncü fıkrası hükmünün Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın reddine,

3/7/1980 gününde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan  
Şevket Müftügil

Başkanvekili  
Ahmet H. Boyacıoğlu

Üye  
Rüştü Aral

Üye  
Osman Tokcan

Üye  
Muammer Yazar

Üye  
Nihat O. Akçakayalıoğlu

Üye  
Nahit Saçlıoğlu

Üye  
Hüseyin Karamüstantıkoğlu

Üye  
Kenan Terzioğlu

Üye  
Orhan Onar

Üye  
Necdet Darıcıoğlu

Üye  
İhsan N. Tanyıldız

Üye  
Bülent Olçay

Üye  
Yılmaz Ali Efendioğlu

Üye  
Yekta Güngör Özden

**EK GEREKÇE YAZISI**

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'mızın temel organlarından ve önemli görevleri bulunan, özelliği olan en üst yargı kuruluşudur. Bir kuralı iptal ederken bile, kural koyma niteliğinde çalışma yaptığı gözetilirse, kararları'nın Devletin yasama, yürütme ve yargı organlarını, yönetim makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağladığı (Anayasa md. 152/son) anımsanırsa, vardığı sonuçların etkenliği kendiliğinden ortaya çıkar. Bilim kuruluşlarının "hukuk öğretimi" yanında yargı kuruluşlarının "hukuk üretimi" ağırlık taşır, ülkemizde de bu ağırlık büyük ölçüde Anayasa Mahkemesi'nin omuzlarındadır. Çalışmalarıyla hukuk üretirken, bilimsel gelişmeye katkıda bulunacak, araştırmalara ışık tutacak, yasama organına ve yürütmeye yol gösterecek, gereksinimleri karşılayacaktır. Bilimsel eleştirilere açık biçimde genişlik, derinlik, tümüyle doyuruculuk öngörmeli, boşlukları dolduracak düzeyde "hukuksal görüş" ten kaçınmamalıdır. İtiraz davası, doğrudan lâiklik ilkesine yönelik olmamakla, Sıkıyönetim Mahkemesi de "lâikliğin, özellikle ulus egemenliği ve tam bağımsızlık ilkesinin ayrılmaz bir parçası olduğuna

kesin inancı bulunduğunu" açıklamakla birlikte, dolaylı yoldan lâiklik ilkesi üzerinde durulduğundan, konunun ülkemiz için "çok önemli" olduğu bilinerek tarihsel gelişimle, Anayasal ve yasal yönler (lâiklikle ilgili Anayasa ve yasalar) karara alınmalı idi. Uygulama çelişkileri, sapmalar ve tüm ayrılıklar gözetilerek lâiklik incelenmeli; hukuksal yapısı, ulusal yaşamdaki yeri, toplumsal kurumlara yansımaları, yararı, olumsuz girişimlerin yönü ve kaçınılmaz kötü sonuçları belirtmeliydi. Ulusal yarar yönünden güçlendirici görevimiz böylece daha çok amacına ulaşır. Lâikliğin ülkemize özgü anlam ve kapsamı, hukuksal tanımlarla açıklanmalı, hiç değilse bu konudaki 21/10/1971 gün ve Esas 1970/53, Karar 1971/76 sayılı Anayasa Mahkemesi kararıyla, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 20/9/1965 gün ve Esas 234, Karar 113 sayılı, Yargıtay 1. Ceza Dairesinin 15/12/1955 gün ve Esas 395, Karar 425 sayılı kararlarına yollama yapılarak kavramın içeriği daha iyi vurgulanmalı idi. Tanımlamalarda sınırlama sakıncası görülürse, değeri ve önemi üzerinde durulabilirdi.

Ayrıca, ATATÜRK'e değin lâik olmayan Devlet bu uygar niteliğini Atatürk'le kazandığından lâiklik, Atatürk devrimlerinin en önemlilerinden birisidir. Anayasa'mızda Başlangıç'ında Atatürk devrimlerine bağlılığın bilincini kıvanç ve onur nedeni saydığından, Atatürk devrimlerine ve ilkelerine "Anayasal kaynak, hukuksal dayanak" olarak başvurulması doğaldır. Atatürk ilkeleri, devrimlerle gerçekleştirilip ulusal yaşamda kökleşmiştir. İlkeler, Kurtuluş Savaşı öncesinden ölümüne değin Atatürk'ün üstün yeteneklerinin ürünü olarak Türk Ulusu'nun benimsediği buyruklarla, yine Atatürk'ün yaşamımıza aktardığı bilimde, uygulamada yeni olan temellerdir. Bunları, olduğu gibi bırakmak, bunlara birşey katmamak, bunları yenilemek, dondurup etkisiz ve geçersiz kılmak olur. Lâiklik, Atatürk ilkelerinin en önde gelenidir. Hoşgörülü olmaktan insan olmaya, insancıl olmaya dek geniş bir anlamı içeren bu ilkenin, ulusal yaşamımızı dokuyan bir öge olduğu kuşkusuzdur. Bir yaşam ilkesi olmaktan ötede bir devrim aracıdır. Atatürk "Türk Kurtuluş Savaşı, Türklerin din toplumu durumundan ulus yaşamına geçişidir" (20/3/1923) derken lâikliğin ulusun tümlüğü yolunda milliyetçilik ilkesini tamamladığını, bağımsızlığın bu yolla gerçek ve güçlü olduğunu, "ümmeçilik - şeriat" yerine "ulus-us (akıl) ."nun seçildiğini, böylece bilimden kalkınarak uygarlık ve çağdaşlaşmanın lâiklikle benimsendiğini anlatmıştır. Tıpkı, Kurtuluş Savaşı'nı devrimlerle tamamlanmasına çalışması gibi, Ulusal And (Millî Misak) dan beri izlenen ulusal kurtuluş ve çağdaş kuruluş süreci, Lozan Barış Antlaşması'nda kurulacağı öngörülen yeni hukuk düzeninin yeni yasalarla gerçekleşmesiyle hızlanmış, din seçimi, evlenmenin uygarlaştırılması, tek kadınla evlilik, başka dinde olanlarla evlenme, boşanma düzeni, miras kuralları vd. ile hukuk devrimimiz, lâikliğin tümünden yaşama geçirmiştir. Kişilik için, özgür düşünce yönüyle, temel nitelik sayılan lâiklik, yeterli yeni kuşaklar için önkoşuldur. Atatürk'ün "vicdanı özgür, fikri özgür" bireyler istemi, lâikliğin öğretim ve eğitimdeki yerini göstermektedir. Koşullandırılmış bireyler, inanç, vicdan ve düşünce yönünden özgür olmayan kişiler, uygar toplumu oluşturamaz. Bu nedenlerle, 44 sayılı Yasa uyarınca içtiğimiz and, Anayasa'mızı koruma konusundaki yükümlülüğümüzü açıklamakla, Cumhuriyetimizin niteliklerini ören her ilkeyi büyük bir duyarlık ve özenle savunacağımızı yinelemektedir. Ulusal yarar açısından zorunlu bir kurum olan lâikliğin ülkemiz için özel bir önemi vardır.

Lâiklik, Türkiye Cumhuriyeti'nin seçkin niteliği olarak benimsenen hukuksal, tarihsel bir olgudur. Dine özgürlüğünü veren bir devlet niteliği olan lâiklik, bireylerin özgürlüklerine saygıyı sağlayan anlayıştır. Din, lâiklik yoluyla gerçek din olur. Kişiliğin en belirgin kanıtı özgürlüğüdür. Bunun başında da vicdan (özgüdü) özgürlüğü gelir. İç dünyanın bilinçle dokunmuş, kişiyi kendine karşı bile yargılayan yüce bir duygu olan özgüdü en duru kaynaktır. İnançların barınağı sayılan özgüdü özgürlüğü Devletçe güvence altına alınır ki, inançlara göre ayırım yapılmamış olsun, Devlet, din duygusu karşısında yansızdır. Dine, inanmak gibi inanmamak da bir özgürlüktür. Lâik devlet bu iki tür inancı da tanır. Lâik düzende inanç özgürlüğü daha gerçek,

daha sağlıklıdır. Din yandaşlığını yasaklayarak inanç eşitliğini sağlamak özde eşitlik kuralıdır, bu yolla bireylerin yasa önünde eşitliği gerçekleştiğinden eşitlik ilkesi de güç kazanır. Devletin ulusallığı, ulusal bağımsızlık, ulusal egemenlik, siyasal gücün birliği ve dengesi lâiklikle sağlanır. Atatürk de "Din, mezhep bağı yerine Türk ulusçuluğu bağı Türk devriminin amacıdır" (5/11/1925) demekle lâikliğin, ulusallığın aracı olduğunu belirtmiştir. Lâik nitelik, lâik yurttaşlarla oluşur ve gerçekleşir. Cumhuriyetin sahibi olan Türk yurttaşı, dinsel ilkelerle sınırlanmış hak ve özgürlüklerle Devleti kuramaz, Lâiklik, kişiliğe, usa inanç duymadır. Ulus yapısını kuran anlayıştır. Bu yolla dogmatik değerler düzeni atılıp usa ve bilime dayalı uygar toplum düzenine, ulus amacına ulaşılmıştır. Özgür düşüncenin, yurt sevgisinin utkusu (zaferi) olarak hukuka güç veren lâiklik, dine öncelik verenlerin tanımak istemedikleri "ulus bilinci" nin kaynağıdır. Bir anlamda İslâmın beynelmilelciliğinden Türk Milliyetçiliğine, Atatürk Milliyetçiliğine geçişi sağlayarak ulus kavramına gerçeklik kazandırmıştır. Ahlâkı yüceltmek, devrimin odağı etkinliğiyle usa saygı ve güveni artırmış, toplumsal ilerlemeyi dinsel denetim dışında tutarak hızlandırmış, gelişmelere ışık tutmuştur. Cumhuriyet düzeninin başlıca ilkelerinden olarak Devlet yapısına biçim ve anlam kazandırmış, hukuk kavramlarının özüne girmiştir. Batılı düşünmenin bir yöntemi olarak benimsenen, ulusal yaşamı dinin katı kurallarının etkisinden kurtarıp bağımsız özgür düşüncüyü, özgür inancı, bu yolla din sömürsünü önleyen , dine saygıyı sağlayan lâiklik, Kurtuluş Savaşı'nın hukuksal ve siyasal kurumlarla tamamlanmasıdır. Usa, bilime, uygar öğretime, tekniğe, çağdaş kurallara açık "Ulusal" niteliğe yaraşır düzeni sağlama yolu, din ile devlet - dünya işlerini ayırmakta bulunmuştur. Siyasal kurumların lâik düzen içinde işlerliği, Devletin uygar, toplumsal, bilime ve yargıya değer veren yapısını yansıtmaktadır, Lâiklik, siyasal yapının temelidir. Anayasa'nın kuşkusuz, tartışmasız, açık-seçik, kesin koruduğu bu ilke, Devlete, Cumhuriyetin niteliği olarak adını vermiştir. Daha açık bir anlatım, yalın bir deyişle, Devletimizin "karakteri"dir. Bu özelliği gereği, ceza kurallarıyla korunmuştur. Lâiklik, Anayasal bir nitelik olmakla hukuk kurumu sayılmaktan ilerde ulusal bilinçle kökleşmiş ulusal bir değerdir. "Millî Mücadele ruhu"nun Cumhuriyete yansıyan uygar yanı, Türk devriminin en etkin, en belirgin aşamasıdır. Kaynağını Türk Ulusunun özlem ve gereksinimlerinden, özellik ve değerlerinden alan bir hukuk atılımıdır. Demokrasinin gerçeklik ölçüsü, teokrasi ve monarşiye engel, haklara, bilime ve özgürlüklere kaynak, egemenlik, uygarlık ve ahlâkın hukuksal göstergesidir.

1961 Anayasa'sının 2., 11., 19., 20. ve 153. maddeleriyle ilgili gerekçelerin açıkladığı görüş, Devletimizin lâik niteliğinin övünç veren yanlarını duyurur. Ulusal devletin, hukuk devletinin gerçekleşmesidir. Uygar kuruluşa geçiş olarak Anayasa'nın Atatürkçü niteliğinin belirginleşmesidir. Lâiklik, 1961 Anayasası'nın öngördüğü, amaçladığı Devlet temellerinden birisi, Cumhuriyetin vazgeçilmez, ödün verilmez ilkesidir. Anayasa Komisyonu, lâikliği demokratik Cumhuriyetin doğal bir yanı saymıştır. Komisyon, lâikliği "dinin devlet işlerine karışmaması ve hukukun aklî olmayan kaynaklarının etkisi altında bulunmaması" biçiminde anlamıştır. Devletin temel ilkesi ve demokratik Cumhuriyetin doğal niteliği olduğundan, buna aykırı girişimleri ve özellikle din sömürsünü önlemek için Anayasa güvencesine bağlanmıştır. Gerçekte, lâiklik, ileri bir insanlık ve toplum görüşü, dine saygı anlayışı ve özgürlük konumudur. Devletin siyasal bir kurum olarak inançlara ve din ilkelerine göre kurulmaması anlamındadır. Lâiklik, din ve devlet işlerinin ayrılmasındaki ölçünün adıdır. Sınırını, olayın özelliği çizer. Din devletine, dinsel hukuka giden yolun engelidir. Böylece devlet düzeninin de bir adı olmaktadır. Toplumun uygar ve bağımsız yaşamak özleminin, çağın gereksinimlerinin karşılığıdır. Tarihin gerçekçiliği egemen olmuş, lâiklik yasallaşmıştır. Devlet, din işlerini yetkisi dışına çıkararak bireyleri özgür bırakır. Yasamada din kurallarını ve buyruklarını gözetmez, yargıda din gereklerinin dışında kalır.

Anayasa'mızın "Başlangıç" ında tarih boyunca yaşadığımız belirtilen bağımsızlığımız, teokrasiden uzak yapıdan gücünü almıştır. Hak ve özgürlüklerin dizininde, ön sıralarda din ve vicdan özgürlüğü gelir. Kişiliği, bağımsız kişiler yoluyla onurla ve saygın bir ulusu oluşturan özgürlük, inanç özgürlüğünü dışarda bırakamaz. Tüm bireylerin yazgıda, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün durumunda, ulusal bilinç ve ülküler çevresinde toplanması, ulusumuzu Dünya ulusları ailesinin eşit hakları taşıyan şerefli bir üyesi olarak ulusal birlik ruhu içinde sürekli yücelmesi, dinsel nedenli ayrılıkların atılmasıyla olmuştur ve olacaktır. Ulusal birlik, din ve mezhep ayrılıklarını, dinsel yönetimi, dinin yönetime etkisini, ulusal kültürün dinle oluşma biçimlerini aykırı bulur. Bu tür dayanaklar üzerinde ulusal birlik kurulamaz. Ulusal egemenlik de, dinsel yönetimi dışarda tutar. Din kurallarının etken ve geçerli olduğu bir düzende ulusal egemenlikten söz edilemez. Bunun yanında Atatürk Devrimlerine bağlılığın tam bilinci, bu devrimlerden ödün vermek, bir bölümünün bile hangi nedenle olursa olsun zayıflatmakla bağdaşamaz. Tersine, bilinçsizlik olur. Bir bütün olan Atatürk devrimleri, Türk Ulusu'nun bağımsız, egemen, özgür, mutlu ve barış içinde yaşamasını, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasını, Cumhuriyetimizin tüm nitelikleriyle sonsuza dek sürmesini sağlayacak araçlar olarak ulusal varlığımızın değerleri içine girmiş ,öğeler, ilkelerdir. Bu husus, Anayasamızın 153. maddesiyle de açık, seçik doğrulanmıştır.

İnsan hak ve özgürlüklerini, ulusal dayanışmayı, demokratik hukuk devletini tüm hukuksal ve sosyal temelleriyle kurmayı amaçlayan Anayasamızın, bunların gerçekleşmesini engelleyecek nedenlere geçerlik tanınması, bunları sağlayacak özgürlükleri savaştırmaması, korumada ilgisiz kalması, güvenceye bağlamaması beklenemez. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yinelenen (mad. 18) din ve vicdan özgürlüğü, bireylerin bu konudaki özgürlüğü, birbirlerinin özgürlüklerine karşı saygı sınırıdır. Başboş bırakılması, özgürlüğün saldırıya uğrama olasılığını getireceğinden Devletçe gözetim ve denetim altında tutulması, özüne dokunulmadan yasayla sınırlanması doğal karşılanmaktadır (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi mad. 29 ve 30.) Uluslararası hukuk kurallarına bağlı lâikliğin modern Türkiye Cumhuriyeti'nin temel taşlarından birisi olduğu kuşkusuzdur. Büyük Atatürk'ün kuracağını öngördüğü Cumhuriyetin niteliklerinin başında düşünüldüğü konuşmalarıyla ve tutumuyla bellidir. Gerçekte ve hukuksal nitelik yönünden lâik bir kurum olan Devletin, gerçek, somut bir varlık olan Ulus'un fizikötesi bir duygu olan din karşısında yerinin gerçekçi yapıcı ve özellikle bağımsız olması kaçınılmaz bir zorunluktur. Tarihten alınan ders en büyük öğretilerdir. Bilimde ve basında büyük bir çoğunluk dinin vicdanlarda yaşayıp yaptırımını "inan" dan almasından yanadır. Toplumun belleği olan tarih, yenilenme dönemiyle başlayan ulusallık akımının tarihsel bir gerçek olduğunu anlatır. Bu gerçek içinde dinin Devlet içindeki yeri lâiklikle belirlenip sınırlanır.

Anayasa'nın 1. maddesi "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir" derken, Cumhuriyet kavramına ters düşen teokratik çıkışı ve akışlı bir yöntemi itmiştir. 2. madde açıklıkla "Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına ve Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, Millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir" buyruğuyla tüm ilgili kurallara kaynak olmuştur. Ulusallık, demokratiklik başlıbaşına uygar ve çağdaş yapıyı, yeni görünümü açıklamakla birlikte, özellikle lâikliğin vurgulanması ve "sosyal hukuk devleti" tanımıyla pekiştirilmesi lâik yapının en belirgin niteliklerinden birisi bulunduğunu aydınlık biçiminde ortaya koymaktadır. Anayasa'mızın 11., 12., 19., 22., 26., 57. ve 77. maddelerinde belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak yasağı, din ve mezhep ayırımı gözetilmeyeceği, Devlet düzenlerini din ilkelerine uydurmak yasağı lâikliğe aykırı yayın, lâik Cumhuriyetin korunması dışındaki bir nedenle engelleme, lâik Cumhuriyet ilkelerine uymak zorunluluğu, lâik Cumhuriyet ilkelerine bağlı kalma andı, lâiklik ilkesinin Cumhuriyetimizin en değerli dayanaklarından birisi olduğunun kanıtıdır. Demokrasiye düşman olan şeriat yerine lâiklik, demokrasinin en verimli ortamıdır. Şeriat, devleti totaliter yapan bir kara bağıdır.

Türkiye Cumhuriyetinin hukuksallığı, lâikliği benimsemesiyle tamamlanıp geçerlik kazanmıştır. Ulusal bilinci yeğleyen Atatürk, öğretime dinin el atmasını önleyerek devrimin sonuç değil, araç olduğunu da kanıtladı. Ümmetçiliğe karşı ulusçulukla batı uygarlığını seçerek yöntemde usa, bilime öncelik veren devrimci bir önderdi. Lâikliğe inanç ve düşünce özgürlüğü olarak ulusal yaşama kattı, böylece değişik inançlardan oluşan toplum kesimlerinin bütünleşerek ulusal birliğin kurulup güçlenmesini de sağladı. Lâikliğin ulusallık içindeki yeri, bu kavrama katkısı bu yönden çok önemlidir. Devletin inanç topluluklarına, değişik inançlara ayrıcalık tanımaması sonucu eşitlik ilkesi de güçlenmiştir. Türk Ceza Yasası'nın 163/4. maddesiyle olağan bir düşüncüyü değil, yıkıcı bir düşüncenin eylemsel yönünü yasaklıyor. Bu yolla Devletin modern ve hukuksal olma koşulu gerçekleşmektedir. Demokrasi, lâikliğin güvencesidir. Lâiklik, ulusal bilincin egemenliği, devlet temelının bilimsel harcı, cumhuriyetin uygar ve özgün niteliği, Atatürkçü dünya görüşünün hukuksal adı, özetidir. Müslümanlığa da ters düşmemektedir. Kur'anda ve sünnette lâik düşünceye olur veren kurallar vardır. Zora dayanan teokratik düzen müslümanlığa aykırıdır. Hukuk yaptırımı ile din buyruğu birbirinden ayrı olduğundan Devlet kurumu ile din kurumu birbiriyle bağdaşamaz. Bu, devletin denetim ve gözetim görevini engellemez. Özellikleri gereği hristiyan dini ile islâm dininin yaygın olduğu ülkelerdeki lâiklik uygulaması ve anlayışı da, temelde aynı olmakla, ayırır. Lâiklik büyük savaşların sonucudur, tarihsel bedeli ağırdır. Teokratik düzenin getirdiği nice tehlikeyi gidererek hukuksal birliği, sağlar.

Din özgürlüğünün toplumsal değeri nedeniyle Devletin korumasına alındığı açıktır. Bu, din özgürlüğüne karşı çıkış anlamında değildir. Ceza Yasamız, din suçları yönünden lâik düzeni benimsemiş olanlar içindedir. Hukukumuzda lâiklik, din özgürlüğünün kanadı ve kalkanıdır. Lâik düzene karşı olan eylem, Devletin temel düzenine karşı olup siyasal nitelik taşıdığından, din özgürlüğüne karşı, din özgürlükleri kötüye kullanarak işlenen suçlardır. Türk Ceza Yasası'nın 163/4. maddesi bu suçları karşılamaktadır.

Açıklıkla saptanmıştır ki Yasa koyucu "irtica"ı önlemiş, bunu gerçekleştirmek isterken de din ve vicdan özgürlüğünü korumayı amaçlamıştır. Daha başka bir anlatımla, Devletin temel düzenlerini, bugün Anayasamızla kurulup işlerliğini sürdüren, geçerli ve saygın olan düzenleri koruyup güçlendirmek amacına karşı çıkacak ya da bu düzenlere yönelecek dinsel kaynaklı girişimleri, saldırı ve eylemleri yasaklamıştır. Buradaki ilke Devletin tekliği, tümlüğü, egemenliği ve Anayasal erklerin temsil, görev ve yetkileri içindeki düzenleri güçlü ve ölümsüz kılmaktır. Lâikliğe aykırı davranışların ceza hukukundaki yaptırımını oluşturan fıkranın, Devletin temel düzenlerini sosyal, ekonomik, siyasal ve hukuksal alanlarda ayrı ayrı, özenle, dinsel, sömürü çabalarına karşı koruduğu kuşkusuzdur. Yalnızca dinsel kökenli değil, anlayış, yaşam düzeni yönünden çağdaş olmayan, tutucu, geriye, çekici, ileriye gidişi önleyici bağnağca engellemeleri de kapsadığı, yer verilen kurumlar gözetildiğinde, anlaşılmaktadır. Dinsel kılıflı girişimlerin Türkiye'yi nasıl kararttığı, Türk Ulusu'na neler yitirttiği herkesin bilgisi içindedir. Bu nedenle lâikliğin kökleşmesi, yıkılmaz temeller üzerinde Türk Devriminin en önemli bir bölümü olarak ulusal yaşamı yoğurması gerekir. Toplumsal dokanın özsuyu niteliğindeki bu ilkenin dine gerçek özgürlüğünü sağladığı kuşkusuzdur. Böyle önemli bir kurumun korunması da hukuk devletinde yasanın doğal görevidir. Tüm kuruluşlar, yurttaşlar ve basın özellikle bu sorumluluğu her zaman özenle duymalıdır.

Lâikliği "dinsizlik" ya da "dine karşı oluş" anlayıp göstermenin iyi niyetle, us,la, vicdanla, bilimle ve gerçekle hiçbir ilgisi yoktur. Ulusal Devletin hukuksal yapısında lâiklik bir niteik, genel anlamda bir yansızlık ve uygarlık ilkesi ve bilimsel tutumdur. Atatürk, kuracağı cumhuriyetin en belirgin niteliği olarak lâikliği düşünmüş, teokratik, yarı teokratik ve monarşik düzenin çağlar boyu çektiği acıları dindirmek, bağnazlık ve karanlığı, kovmak, gerici engellemeleri kırıp önlemek istemiştir. Bu nedenle Türk Devrimine temel yapmış, adını sonra

açıklama yolunu uygunlukla izlemiş, "ümme" döneminden "ulus" dönemine geçişin aracı kılmaştır. Korunup kollanmasının gereği, ulusal birliği sürdürme ve güçlendirme zorunluluğuna bağlanmaktadır. Din baskısını kaldıran, dini kendine özgü kişisel yuvasında, kutsal ocağında tutan lâiklik dine saygıyı açıklar. Dini, dünya işlerinin aracı yapmak, boş inan (batıl) dır. Ulusal bir Türkiye Cumhuriyetinin ancak ümmeçiliğın atılmasıyla yaşayacağını benimsemiştir. Lâiklikle, ulus tümlüğü ve ulusal birlik yolunda Atatürk milliyetçiliğı kazanılmıştır. Şariat, lâiklikle yıkılmıştır. Bilimle bağdaşmayan, uyuşmayan şariat atılınca, çağdaş düşünce düzeyine ulaşan bir tümlük ve birlikle gerçek bağımsızlık sağlanmışır. Bilinmektedir ki bilimsiz, uygarlık ve bağımsızlık olamaz. Özellikle, günümüzde, Devletimizin güvenlik gereklerinden, bağımsızlık koşullarından birisi olarak önem kazanan lâiklik, bir Atatürk emanetidir. Atatürk'ün lâikliğın anlamını en iyi açıklayan lâikliğın dine karşı duruş, dine baskı olmadığını bildiren şu sözleri, hukuksal alanda belirgin olarak karara alınmalıydı:

"Büyük davamız, en uygar, en mutlu ulus olarak varlığımızı sürdürmektir. Bu, yalnız kurumlarda değil, düşüncelerinde de köklü bir devrim yapmış olan Büyük Türk Uluu'nun devrimsel (dinamik) ülküsü (ideali) dir. Bu ülküyü en kısa zamanda başarmak için düşün (fikir) ve eylemi birlikte yürütmek zorundayız."

"İnanıp bağlanmakla mutlu olduğumuz İslâm dinini, yüzyıllardan beri alışılmış olduğu üzere bir siyasal araç durumundan kurtarmak ve yükseltmek gerektiğı gerçeğini görüyoruz. Kutsal ve tanrısal olan vicdan ve inançlarımızı, karışık ve değişik renkte bulunan ve her çeşit çıkarlarla tutkuların alanı olan siyasetten ve onun tüm öğelerinden bir an önce kesinlikle kurtarmak, ulusun, dünya ve öbür dünya (âhiret) mutluluğunun istediğı bir zorunluluktur. Ancak, böylece islâm dininin yüceliğı gerçekleşir" (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1961, Cilt I, Sayfa 330, 401 vd.). Böylece, Anayasa Mahkemesi, ulusumuza doğrulan aktararak kimi yanlış anlama ve anlatmaları da çürütmeliydi. Günün gereksinimlerini karşılamakla yükümlü Devletin lâik olma zorunluluğı, gerçek dinseverin dini siyasete, siyaseti dine karıştırmaktan kaçınacağı daha iyi anlaşılırdı.

Atatürk, yalnız zaferle ve Lozan Barış Andlaşması'yla bağımsızlığımızın korunacağı kanısında değildi. Saltanat, hilafet kurumları, Şeyhülişlâmlıkla, medrese ve tekkelerle Türkiyemizin er - geç yine karanlığa düşeceğini biliyordu. Geri kalışımızı, yalnız sömürgeci dış güçlerin etkilerine değil, çürümüş kurumların içimizden yıkmasına bağlıyordu. Devrimlerle, gerçek bağımsızlık tamamlanabileceğinden unutulmaz girişimlerini, mistik ve metafizik ilkeler dışında, lâik bir egemenliğı gerçekleştirmeye yöneltmişti. Ulusal egemenlik benimsenerek din devleti tarihinin karanlığına gömülüyordu.

İslâm dininin büyüklüğü ulusun yüksek yararına, akla ve mantığa uygunluğu konusunda etkili ve güzel anlatımları bulunan Atatürk, aynı konuşmasında ulusumuzu yanlış yola sürükleyen kötülerin çoğı zaman din perdesine bürünüp halkımızı hep "şariat" sözleriyle aldattıklarını, kötülük ve hainliklerin bu tür davranışlardan geldiğini, dini karıştırdıklarını söylemiş (16/3/1923 Adana esnafıyla konuşması), her konuda lâikliğı Devlet yaşamına sokmuş, vazgeçilmez öğe kılarak dine saygıyı sağlamıştır. Atatürk'ün nice söylev ve demecinde bu duygusunu içtenlikle açıkladığı, ancak Devlet ve ulus yararını gözeterek ilkedden ödün vermeyen davranışlarını sürdürdüğü saptanır. Türkiye Cumhuriyeti kurucularının görüş ve düşünceleri Anayasa gerekçesi düzeyinde değer taşıyan kaynaklardır. Geleneklerimize aykırı düşmeyen lâiklik için Atatürk "Alevilik - Sünnilik anlaşmazlığını da kaldıracaktır." demiştir. İsmet İnönü, "Türk devrimi insanlık ülküsünü izler. İnsan toplumu, evrenin en değerli, en güçlü varlığıdır. Türk Uluu olarak var olmak ve büyük insanlık ailesinde yüksek bir toplum olarak yaşamak Türk Devriminin amacıdır. Türk Devrimi, büyük insanlık ailesinin mutluluğı hizmetine ereğı saymıştır" sözleriyle özgür birey, özgür toplum yaratmanın yöntemi olan lâikliğı açıklıyordu.

Anlaşılmaktadır ki lâiklik, Atatürkçülüğün temeli ve Atatürk Cumhuriyetini en iyi simgeleyen, anlamlandıran ilkedir. Anayasamız'da Atatürkçü anlayışı benimsemiş, lâiklik ilkesini vazgeçilmez nitelik saymıştır.

Bu ilkeden ödün vermek, bu ilkenin tümlüğünü bozup hukukta, öğretimde, toplumsal yaşamdaki yerini yadsımak sakıncalar, zararlar getirmiştir. Siyasal nedenlerle, daha çok oy için, daha çok milletvekili ya da senatör için, iktidar için lâikliği çiğnemek Devletin temelini yıkmakla birdir. Tarihimiz ibret verici örneklerle doludur. Lâikliği din düşmanlığı sanıp bu anlayışla uygulamaya kalkışmakla, lâikliği kötü amaçla din düşmanlığı gösterip kötülemek arasında ayrılık yoktur. Devletin tutumu, yönetim işleri ve ulusal ilişkiler din kökenli çabalarla ele alınırsa, hukuk deveti çiğnenirse, din duygularının saygınlığını, temizlik ve kutsallığını hiçe sayarak siyasal alandan, eğitim - öğretim, kültür, san'at, spor ve giderek ekonomik ve turistik alanlara uzanan değişik görünümlü sömürü çabaları dış ilişkileri de kapsamına alacak aykırılıklara dönüşebilir. Dinayet İşleri Bakanlığı'nın Anayasa'nın 154, maddesindeki özel yeri, genç Cumhuriyetimizin denetim ve yol gösterici görevine ilişkin bir yönetim birimi niteliğindedir. Din kurumu gibi değerlendirilmesi, tarihe gömülmüş acı anılan anımsatacak girişimlere kaynak, öncü ve etken olması düşünülemeyeceği gibi kimi Devlet organlarının, basın-yayın kurumlarının iktidara yaranma davranışıyla siyasal özentileri doyuracak nitelikte dinsel girişimde bulunmaları da aykırılığı oluşturur. İstanbul'un fethinde Fatih Sultan II. Mehmet'in azınlıklara hoşgörüsüyle, Atatürk'ün Ayasofya'yı müze durumuna getirip evrensel bir uygarlık simgesi yapması yöneticilerin unutulmaz örnek davranışlarının tarihsel kanıtlarıdır.

Bir "zihniyet" sorunu, bir "insan olma" koşulu da sayılan lâikliğe aykırı tutum, ayırımcı, sakıncalı bağlantılar, düzenlemelere götürebilir. Bu da Devletimizin uygar yapısını gölgeler, dış ilişkilerde güvenliğimize aykırı sonuçlar getirebilir. Ulus tümlüğü içinde inanç ayırımı usa aykırı bir bölme, parçalama yöntemidir. Bu yolla ulusal dayanışma sözde kalır, ulusal birlik yıkılır, ulus tümlüğü, ülke bütünlüğü göçecek aşamaya gelir. Lâiklik konusunda verilen ödün yıkıcıdır. Siyasetin çağdaş ve demokratik, uygar bir hizmet yarışı olması gerekirken, toplumsal düzeyimizden, kendimize özgür koşullardan yararlanılarak din sömürsünün en ucuz araç olarak kullanılması, mezhep, tarikat ayırımı, yönetimde bu bakışla yandaş yerleştirme çabaları dine saygı ile bağdaşamaz, gerçek dinseverlikle uyuşamaz.

Lâiklik, Atatürkçülüğün özüdür. Demokrasinin öz suyudur. Ama, 1948 lerden beri siyasal nedenlerle verilmeye başlanan ödünler giderek artmış, öğretim-eğitim alanından seçim düzenlemelerine dek genişlemiştir. Aşırı-yıkıcı akımlar böylece açılan boşluklardan da girebilmişlerdir. Duyarlıklı izlenmeyen yayınlar, yasalara aykırı davranışlar lâikliği yıpratmıştır, iyi anlatılmayan, iyi anlaşılmayan lâiklik, tarihi bilmemekten ileri gelen yanılgılarla gereğiyle benimsenememiştir. Böylece dine ilgi de çekilememiştir. örnek davranışla, saygı, sevgi ve beğeni uyandıran tutumla, anlayış ve hoşgörüyle dine ilgi çekilir. Katılıkla, anlayışsızlıkla olmaz. Din, anlaşıldıkça etkili olur. Ezanın Türkçe olmasının bile (dönüşlerle) sağlanamadığı ortamda lâikliğin tümlüğü tartışılabilir. Devlet, nasıl Anayasa ile kendini bağlamışsa, Devleti temsil edenler ve devlet organlarının da eylem ve işlemlerinde, tutum ve davranışlarında bir dine yakınlıktan, onu korumaktan ya da olumlu - olumsuz dinsel çabalarda bulunmaktan kaçınmalıdırlar. Lâiklik niteliği, demokratikliğin ön koşulu olduğundan, Devletin gerçekten lâik sayılması yalnız Anayasa ve yasalarda yazılı bulunmasıyla değil içtenlikle uyulup uygulanmasıyla olanak kazanır.

Anayasamızın cumhuriyetin niteliklerine ilişkin ilkesine hiçbir kişi, kuruluş savaştırmaz. Lâiklik bir bütündür. Bir alanda lâik olup öbür alanda yarı lâik olmak ya da hiç olmamak çelişkilidir, özellikle öğretim - eğitimde lâikliğe saygı, ulusumuzun geleceği yönünden üzerinde özenle durulacak bir tutumdur. Dinsel alanda siyasal çapalarla gösterişli sapmalar yıkıcı

ödünler olacağı gibi, bu alandaki memurların görev sınırları dışına taşmaları, törenlerde, temel atmalarda dine bağlılığı göstermek amacıyla bulundurulmaları, siyasal nitelikli toplantılarda kutsal kitabın çıkarılması, yeşil bayrak taşınması, dinsel sözlerin kullanılması, giyim devrimine aykırı kılıklarla kimi okullarda ve kimi fakültelerde derslere girilip Devlet kuruluşlarında görev yapılması, aykırılığı çığ gibi büyütecek kötü örnekleri oluşturur. Seçimlik din derslerinin de ötesinde zorunlu din derslerini giderek arapça öğretim girişimleri izleyebilir. Değişik dinsel kursların yaygınlığı ve tarikatçılık siyasal partilerde ikiliklere dayanabilir, sonraları ümmetçilik vatan kavramına aykırı düştüğünden ulusal marşımıza ve bayrağımıza karşı çıkışlara kalkışılabilir. Kimi bölgesel, kimi kentsel, yerel günler turistik gösteri olmaktan çıkıp dinsel kökenli Türk - İslâm sentezi gibi aldatici kılıklarla toplumu geriletip bölebilir. Kötü gidişin sonu yoktur. Denetim gereğiyle yapılmazsa yıkım önlenemez. Anayasamızın 153. maddesi göstermelik değildir. Bu maddede sayılan yasalara en küçük aykırılık Anayasa'ya aykırı davranışı oluşturur.

Lâik düzeni koruyucu kurallar, din özgürlüğüne karşı değil, bu özgürlükleri korumak yoluyla lâikliği gerçekleştirmek amacını taşırlar. Din özgürlüğü, lâiklik uyarınca, lâiklik gereğince korunmuş olmaktadır. Ceza ile, kötüye kullanma, özgürlüğü çiğneme önlenmek istenmiş, özgürlük sağlıklı kılınmış, ayakta tutulmuş ve korunmuştur. Lâikliği koruyucu kurallar, özgürlüğü koruyucu, güçlendirici kurallardır. Yasaklanan, temel düzenlere yönelik gerici ve tutuculukla, dinsel sömürüdür. Hukuk bunları önlemelidir. Hukuk üretirken aykırı olanla uygun olan gösterilmelidir. Bu, "yerinde" olanı tartışıp siyasal özgözüye karışmak, siyasetle uğraşmak, ilgilenmek değildir. Yargıç bunların hepsinin dışındadır. Atatürk ilkelerinin sözde kalmayıp öze geçişi, yüceltip yükseltmesi, her alanda korunup güçlendirilmesiyle sağlanır ve Türkiye Cumhuriyeti böylece barış ve mutlulukla "payidar" olur. Hukuk, bu temele en önde hizmet eder.

Bu nedenlerle Kurulumuzun kararının daha ayrıntılı olması görüşüyle ek gerekçemi yazdım.

Üye  
Yekta Güngör  
Özden